

PISA – XALQARO BAHOLASH TIZIMI VA YANGI AVLOD DARSЛИKLARI

Allamberganova Maftuna Maxsudovna

Berdaq nomidagi QDU O'zbek

filologiyasi fakulteti 3-kurs talabasi

O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida yurtimizning Xalqaro miqyosda o'quvchilarni baholash dasturi reytingi PISA (The Programme for International Student Assessment) bo'yicha jahonning yetakchi mamlakatlari qatoriga kirishiga erishish belgilangan. Zotan, bugun dunyoning ko'plab rivojlangan mamlakatlari o'quvchilarning bilimi va saviyasini xalqaro baholash dasturlari asosida aniqlashni ma'qul ko'rayotir hamda o'quvchilarining XXI asrga xos bilim, ko'nikma va malakasi reytingini yangilashga urinishmoqda.

PISA o'quvchilarning o'qish (matnni tushunish), matematika va tabiiy fanlardan savodxonlik darajalarini baholashga qaratilgan xalqaro baholash dasturi bo'lib, o'quvchilarning maktab davrida orttirgan bilim va ko'nikmalarini real hayotiy vaziyatlarda qay darajada qo'llay olishlarini aniqlashga mo'ljallangan baholash tizimi. "Xalqaro tadqiqotlarga ko'ra, o'qish savodxonligi nafaqat ta'lim tizimi uchun, balki boshqa sohalar uchun ham muhim. Chunki shaxs kelajakda qaysi sohani tanlashidan qat'iy nazar o'qish savodxonligi yutuqlarga erishish poydevori bo'ladi"[3.33].

Dunyo mamlakatlarida PISA dasturining natijalari asosida o'quv dasturlarida mavjud bo'lgan talablar doirasida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarni amaliyotda qo'llash, fikrlash va muloqot qilish qobiliyatlariga baho beriladi. PISAning asosiy vazifasi mamlakatlarni ta'lim sohasidagi davlat siyosatiga oid ma'lumotlar bilan ta'minlash va qarorlar qabul qilishda ularni qo'llab-quvvatlashdan iboratdir. Xalqaro ekspertlar va iqtisodchilar o'quvchilarda o'qish, matematika, tabiiy fanlardan o'zlashtirilgan bilim va ko'nikma darajalari shakllanishi va mustahkamlanishi davlatning kelajakdagi muvaffaqiyati uchun muhim dastlabki qadam deb hisoblanishini e'tirof etadilar. PISA Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (Organisation for Economic Cooperation and Development OECD) tomonidan amalga oshiriladigan dastur hisoblanadi.

PISA 2000-yildan buyon har uch yilda bir marta o'tkazib kelinadi. Tadqiqotning har uch yilda o'tkazilishi esa mamlakatlarga siyosiy qarorlarni va tegishli dasturlarning ta'sirini hisobga olish uchun ma'lumot va tahlillarni o'z ichiga olgan holda o'z vaqtida axborot berish imkoniyatini yaratib beradi. Tadqiqotni aynan har uch yilda o'tkazilishining o'ziga xosligi shundaki, ta'lim sohasidagi

islohotlar, o'zgarishlar va yangilanishlarni kuzatish yo'lida zaruriy ma'lumotlar to'plash uchun qulay davriylik hisoblanadi. Shuningdek, bu davriylik davlatlarga o'z ta'lim tizimida kelajakda erishishi ko'zda tutilgan asosiy maqsadlarini aniqlab olish imkoniyatini yaratib beradi. Chunki PISA tadqiqoti quyidagi xususiyatlarga ega:

- u butun dunyoda keng qamrovli va muntazam ravishda o'tkazib kelinayotgan dastur;

- ta'lim sohasidagi yirik, keng ko'lamli xalqaro monitoring tadqiqotlaridan biri;

- tadqiqotda umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ta'lim olayotgan 15 yoshli (15 yosh 3 oydan 16 yosh 2 oygacha bo'lgan) o'quvchilar ishtirok etadi;

- o'quvchilarning «mustaqil hayotga tayyorlik» darajasi, ya'ni ularning maktabda egallagan bilim va ko'nikmalaridan hayotda uchrashi mumkin bo'lgan muammolarni hal etishda qay darajada foydalana olishlari baholanadi;

- o'quvchilarning funksional savodxonligi, jumladan, o'qish (matnni tushunish), tabiiy va matematik savodxonligi, shuningdek, ushbu yo'nalishlardagi hayotiy muammolarni hal eta olish ko'nikmalari baholanadi;

- tadqiqotda ishtirokchi mamlakatlar ta'lim tizimining o'ziga xosligi bo'yicha ma'lumot olish imkonini beradigan axborot to'planadi.

Bundan tashqari, PISA 15 yoshdagi o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash bo'yicha yagona xalqaro tadqiqot dasturi hisoblanadi. Tadqiqotning 15 yoshli o'quvchi-yoshlar orasida o'tkazilishiga asosiy sabab, OECDga a'zo bo'lgan aksariyat davlatlarda ushbu yosh majburiy ta'lim bosqichining yakuniy davri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqot dasturi 2022-yili O'zbekistonda ilk marta o'tkazildi. Shu o'rinda «O'zbekistonning ushbu tadqiqotlarda ishtirok etishi nima beradi?» degan savol tug'ilishi tabiiy. PISA tadqiqotida ishtirok etish quyidagilarga imkon yaratib beradi:

- umumta'lim maktablari o'quvchilarining ta'limning keyingi bosqichini davom ettirishga, shuningdek mustaqil hayotga qay darajada tayyor ekanligini aniqlash;

- umumiy o'rta ta'limni takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash;

- o'quvchilarning ta'lim sohasidagi yutuqlari, shuningdek, turli mamlakatlarning ta'lim tizimlari haqidagi qiyosiy ma'lumotlarni olish[2.10].

Davlatimiz tomonidan ta'lim sohasiga qaratilayotgan e'tibor va ajratilayotgan mablag'ning har qachongidan ham yuqoriligini ta'kidlaganimiz holda, yaratilgan va yaratilayotgan yangi avlod darsliklari 4K ya'ni to'rt ko'nikmani rivojlantirish

tamoyili asosida yaratilayotganligining o'zoyoq. O'zbekiston ta'lim tizimini xalqaro mezonlarga yaqinlashtiradi. Bu ko'nikmlar:

- Kritik (tanqidiy) fikrlash;
- Kollaborasiya (jamoaviy ishlash);
- Kreativlik (ijodkorlik);

Kommunikasiya (muloqot ko'nikmalari) bo'lib, mazkur darsliklarda berilgan ma'lumotlar shunchaki yodlatilmaydi yoki shunchaki o'qish va yozishni o'rgatish bilan cheklanmaydi. Ular orqali o'quvchilar nafaqat fanlarni, balki XXI asrda zarur bo'lgan hayotiy ko'nikmalarni ham o'rganadi. Shuningdek, darsliklarning bolalarga o'yin orqali ta'lim berishga ham moslashganligi, ularda turli ta'limiy o'yinlar asosida bilim berish ko'zda tutilganligi va har bir topshiriq va ma'lumotlarning berilishida bolalarning yosh psixologiyasi hisobga olinganligi fikrimiz isbotidir.

Yangi avlod darsliklarida ma'lumotlar rang-barang rasmlar, grafikalar, sodda matnlar orqali berilgan. U o'quvchini zeriktirib qo'ymaydi, aksincha yanada qiziqtiradi. Darsliklarning bir qismi kengaytirilgan reallik texnologiyalaridan foydalangan holda ishlab chiqilgan bo'lib, turli gadjetlar orqali ta'lim olish ularni yanada fanga qiziqtiradi.

Bir so'z bilan aytganda, yangi avlod darsliklarini ishlab chiqishda xalqaro dasturlar (PISA, PIRLS, TIMSS, EGMA, EGRA) talablari to'liq inobatga olingan. Finlyandiyadagi nufuzli ta'lim kompaniyasi ekspertlari tomonidan tekshiruvdan o'tkazilgan mazkur darsliklar asosida ta'lim olgan o'quvchilar kelgusida RISA tadqiqotlarida yuqori natijalarni qo'lga kiritishlariga ishonchimiz komil.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida» 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-sonli Farmoni.
2. Xalqaro tadqiqotlarda o'quvchilarning o'qish savodxonligini baholash (Ona tili va adabiyot fani o'qituvchilari, metodistlar va soha mutaxassislari uchun metodik qo'llanma). Ta'lim inspeksiyasi huzuridagi Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi. Toshkent, 2019-yil, 10-bet.
3. Yuldasheva SH., Ona tilidan PISA topshiriqlari. Toshkent, Innovatsion-Ziyo. 2021-yil, 33-bet.